

KEMÉNY GÁBOR 2020. *Tanuljunk magyarul is! Válogatott nyelvvelő cikkek 2009–2019*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

PUSZTAI FERENC főszerk. 2003. *Magyar értelmező kéziszótár*. 2., átdolgozott kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.

PETHŐ JÓZSEF
Miskolci Egyetem

Békési Imre

(1936–2021)

1. Tanító, felső tagozatos tanár, nevelőtanár. A kalocsai gimnáziumot elkezdte a kiskamasz Békési Imre, de érettségi vizsgát a tanítóképzőben tehetett. („Egyéb” származása miatt nem is álmodhatott másról.) Továbbtanulását tanítóskodása után kezdhette el, de nem egyetemen, hanem a Szegedi Pedagógiai Főiskolán. Kiváló tanárai segítették az elméleti érdeklődésű hallgatót, s ő hamarosan a legjobbak közé került. 1958-ban magyar–történelem szakos tanárként került vissza Kalocsára. Korának neveléstudományi szakembere, volt tanára, Szvéték Sándor hívta meg nevelőtanárnak formálódó kollégiumába.

Amikor ezeket a sorokat írom, éppen hatvan éve annak, hogy 1961 májusának végén megismertem Békési Imrét. Kitűnt a nevelőtanárok közül: fiatal volt, kollégái kétszer idősebbek voltak nála. Nem volt szüksége arra, hogy felemelje a hangját. A kultúra területét irányította, izléselesen öltözködött; volt stílusa. Képes volt arra, hogy három év alatt magyar–történelem szakos középiskolai tanári diplomát szerezzen az ELTE-n, aztán pedagógia szakos oklevelet a JATE-n. Feltűnést keltett Kalocsán Illyés-műsora; s a kollégiumban pezsgő irodalmi életet teremtett.

2. A felsőoktatás tanára. Békési Imre mindenekelőtt tanár volt: „életem első számú áldozata, azaz értelme a tanítás volt és maradt. Egy addig nem közismert nyelvi összefüggés felismerése is örömet szerzett ugyan; másféle és emberibb érzést okozott a tanítványaim tekintetében felvillanó öröm” (BOLLA szerk. 1999: 5). 1963-tól a 2010-es évekig dolgozott anyaintézményében, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán és jogutódjaiban. Időközben ellátogatott a moszkvai Lomonoszov Egyetemre, a berlini Humboldt Egyetemre, a Torontói Egyetemre (USA), az Ungvári Egyetemre, a Kolozsvári Egyetemre, az Újvidéki Egyetemre, a Kárpát-medence magyar tanszékeire (Nagyvárad, Nyitra, Pozsony, Szabadka). Tanított a magyar nyelvhasználat aktuális kérdéseire, a szintaktikai elemzésre, a kialakulóban lévő szövegkutatás útjainak tisztázására. És tanított minden fórumon az értékek tiszteletére, az emberségre, a nyelvhasználatban föltárló gyakorlati teendők higgadt megközelítésére. A teóriákat a praktikus megvalósíthatóság tükrében és érdekében vizsgálta, a tanítványaira koncentrálnó tanár nézőpontjából. Tanított a magyar nyelv hetén, tanított a zombói Wesselényi Miklós Népfőiskolán (25 évig), tanított a MÚOSZ Újságíróiskoláján. Eredményeit közzétette nyelvészkonferenzusokon és konferenciákon.

3. Békési Imre, a kutató. Inczeffi Géza hívta Szegedre a képzett kollégát, ő pedig táskájában mintegy százlapnyi kéziratot is hozott magával Kalocsáról, nevelőapja műhelyének köteles szótárával, leírásaival. Így vált lehetővé, hogy Bálint Sándor és Nyíri Antal segítségével egy év múlva bölcsészdoktori oklevelet vehetett át. Válogatott közleményei között föltüntette a bölcsészdoktori értekezésének továbbgondolásait 1964-ben, 1969-ben, 1971-ben a főiskolai actában (AAPSZ), s a kilencvenéves Nyíri Antalt köszöntő könyvben, 1997-ben, majd 2004-ben is visszatért hozzá.

Inczeffi a maga földrajzinév-kutatásainak folytatását remélte tanársegédjétől, Békési Imre azonban eleinte Gombocz Zoltán elméleti keretében gondolkodott, és pedagógiai/tantárgy-pedagógiai írásokat publikált; Benkő László, majd Török Gábor hatására azonban a tanszéki szövegkutató vonalat követte. (A tanszéken készült el az első magyar költői szótár, Juhász Gyula verseiből.) Békési a 70-es évek közepén országosan ismert felsőoktatás-szakértő (BÉKÉSI 1973). Előadásaira úgy készült még a 2010-es években is, mintha elsők lettek volna. Mindig kereste a lehető legjobb, a lehető leghatékonyabb megoldást, a legszemléletesebb példát. A magyarországi tanárképzésben 1963-tól 2016-ig vett részt, 1982-től 2000-ig tanszékvezetőként, két turnusban főigazgatóként.

3.1. Deme László munkatársa. Békési Imre a szegedi bölcsészkarra került, Deme László adjunktusának hívta a munkatársai közé. Létrejött a Rác Endrétől „szegedi iskola” néven emlegetett alkotóműhely; ebbe kapcsolódott bele Dienes Dóra, Galgóczi László, M. Korchmáros Valéria, Nagy L. János, Rozgonyiné Molnár Emma és Szabó József is.

DEME LÁSZLÓ kulcsterminusai: megszerkesztettség és beszerkesztettség, főkapcsolás és alkapcsolás (= főviszony és alviszony), mondategész és mondategység, szinteződés és tömbösödés. BÉKÉSI IMRE figyelmét a tömbösödés ragadta meg: tüzetesen kereste a rövidszövegekben, szövegdarabokban a tagolódás, a szakaszolás egységeit: a tömböket. Nem a nyelvész asztalán konstruált példákat elemzett és tipizált, hanem valós, mindennapos nyelvi tények tömbjeit. 1976-ban tudományos minősítést szerzett: a nyelvtudomány kandidátusa lett. Nem elégedett meg a nyelvi tényekről alkotott saját megítélésével: 1982-es könyvének híryanagjáról meghallgatta az újságíró-tanítványokat (BÉKÉSI 1982), 1986-os könyvének esszéit, esszérészleteit főiskolai hallgatóival tanácskozva dolgozta föl (BÉKÉSI 1986a).

Az újsághírek elemzésében tipizálta a kétmondatos, hárommondatos négymondatos, ötmondatos híreket. Elsősorban a három elemből (három predikátumból, három tagmondatból, három mondatból) álló közlésegségek foglalkoztatták: az, ahogyan a három elem kétfelé tagolódott, s az, mik a kétfelé tagolódásnak az okai. A változatok összehasonlítása olyan szemantikai és sorrendi variánsokhoz vezetett, amelyeknek a típusaiban feltárhatta a magyar nyelvű hírszövegek tartalmi-logikai alapon megvalósuló szintaktikai lehetőségeit. Tehát az elvi változatok közül kiemelkedtek a valóságos hírfogalmazások, s a gyakori és a ritka megoldások összevethetőkké váltak. 1986-os könyve szövegeiben, szövegréseiben a híryanagokon kívül jelentős számban szerepeltek magyar esszérészletek szinte az egész 20. századból, s a példák kiegészültek lírai részletekkel, versegészekkel. Illyés naplójegyzetei, Márai rövidszövegei, Kosztolányi írásai, Németh László gondolati építményei, neves 20. századi publicisták cikkrészletei mind-mind az ellentétes főkapcsolás típusait rajzolták ki a számára. A hírekben és az esszérészletekben kikristályosodtak az ellentétes főviszonynak és az ok-okozati alviszonynak az együttese, ezeket előbb konstrukciós formáknak, majd konstrukció típusoknak nevezte el (BÉKÉSI 1975).

(i) A 4 elemű elvi paradigma:

((Aq) de (Bp))

((Aq) de (Bq))

((Ap) de (Bp))

((Ap) de (Bq)) (BÉKÉSI 2010: 75)

Az arisztotelészi megközelítés jegyében valódi nyelvi tényekkel dolgozott, s a közölt, hallható/olvasható szövegdarabokkal a tagolódásuk/tagolásuk elvi lehetőségeit állította szembe. Kutatta a viszonyfajták és az értelmi egységek hierarchiáját, s szembeállította a valóságos hírek, esszék, gondolatdarabok elvileg lehetséges tagolódását a sajtóban közölt megoldásokkal. A „viszonyok viszonyának” (PORZIG 1962: 368–369) elvi és sorrendi lehetőségeit tipizálta, az ellentétes főviszony és a következtető vagy magyarázó alviszony együtteseiben írta le. DEME LÁSZLÓ így ismerte el BÉKÉSI eredményeit: „Békési Imrének, felnőtt tanítványaim legjobbjának küldöm [...] szeretettel és annak elismerésével, hogy a tizenegynéhány évvel ezelőtt általam a mikrokonstrukcionális irányban keresett utat a továbbfejlesztéshez ő nagyobb sikerrel találta meg a logikoszemantikus oldalon – Per aspera ad astra!” (DEME 1979: 81).

Akadtak olyan kutatók, akik arra ösztönözték BÉKÉSI IMRÉT, hogy parole-nyelvészeti eredményeiből langue-nyelvészeti következtetéseket vonjon le; mások pedig igyekeztek rábírní, hogy a konstrukciótipusok változataiból a stilisztikumok irányába haladjon tovább. Egyik készítésnek sem engedett BÉKÉSI: nem hagyta a szövegpéldáiban típusokká formálódó eredményeit szövegszabályokká minősíteni (= megmerevíteni, a mondatalkotás szabályainak analógiájára); és nem engedett a stilisztikai kutatás esztétikai csábításainak, az egyszerűség, a kivételes művészség vonzásának sem.

BÉKÉSI IMRE kutatásaiból FABRICIUS-KOVÁCS FERENC példájára hivatkozom.

(ii) *Beteg voltam, de te nem látogattál meg.*

„Ennek a mondanivalója nem az, hogy ’beteg voltam’, s nem is az, hogy ’te nem látogattál meg’, hanem ennek a két dolognak az egymáshoz való *v i s z o n y a*, vagyis az: „Rossz barát vagy”. Tehát akár a partner rakja össze a megnyilatkozás lineárisan tagolt három komponenséből a neki szóló információegészt, akár a beszélő tudatában megszületett véleményegész tagolódik a kifejtés során három egységre, a beszélő és a partner közti kommunikációban az az összetett mondat, hogy »Beteg voltam, de te nem látogattál meg« *e g y e t l e n m o n d a t*, s belső megszerkesztettsége végső soron nem más, mint egész voltában betöltött funkciójának a következménye” (BÉKÉSI 1977: 154; az én kiemelésem: N. L. J.).

FABRICIUS-KOVÁCS FERENC példája részlet az utolsó ítélet ikerparabolájából (Mt 25, 31–46: 43; I. BENYIK szerk. 1998; KOZMA 2002; MÁRTONFFY 2001 stb.).

(iii) *beteg voltam, börtönben voltam, és nem látogattatok meg (infirmus et in carcere et non visitastis me)*

Értelemszerű, hogy BÉKÉSI IMRE figyelmét az ragadta meg, ami célja a mondandónak, anélkül, hogy elmondaná: „Kutatási tárgyamban, az ellentétes szerkezetekben legizgalmasabb tényezők azok, amelyek nyelvileg ki sem fejeződnek, s amelyek – ráadásul – többnyire

nem is a nyelvre vonatkozó ismeretekből fakadóan vannak implicit módon jelen, hanem az arra a világdarabra vonatkozó tudásból, amelyről a vizsgált nyelvi megnyilatkozás szól. Ez az elvi – vagyis a logikát és a matematikát is figyelembe vevő – szemlélet kapott teret később egy periodikában, a PETŐFI S. JÁNOS-sal együtt alapított és (a később bekapcsolódott VASS LÁSZLÓVAL) szerkesztett Szemiotikai Szövegtan című sorozatban; ez a szemlélet és módszertan érvényesült akadémiai doktori értekezésében: Jelentésszerkezetek interpretációs megközelítése (JGYF Kiadó, 1993) című könyvben, valamint a szerzőtársakkal kiadott Szövegtan és prózaelemzés (Trezor Kiadó, Budapest, 1994) c. tanulmánykötetben. [Bekezdés.] Ha egyáltalán marad valami az ötleteimből, akkor arra – azt hiszem – a »kettős szillogizmus«-nak nevezett elvi jelentésszerkezetnek van némi esélye. Ez ugyanis kiszabadítja a szillogisztikus érvelést a logikában lefutó tevékenység mindig csak egyedülnek, egyszerűnek tekintett vájátából; ezáltal kinyitja a de-viszony két oldalát, ahol is nem egy-egy propozíciót, hanem egy-egy szillogisztikus érvelés tételét-konklúzióját találjuk” (BOLLA szerk. 1999: 6–7).

3.2. Petőfi S. János munkatársa. Petőfi S. János az 1980-as évek közepén ismerte meg BÉKÉSI IMRE egyik tanulmányát (BÉKÉSI 1986b), s együttműködésükben hatott BÉKÉSI elméletére. Az már BÉKÉSI írásaiban magától értetődő, hogy a barbara típusú kategorikus szillogisztikus érvelés a nagy premissza bevonásával alakult háromtétélessé. Ez a premissa maior már Arisztotelész írásaiban gyakran feltételes formájú kijelentés; a 20. századi szövegekben olyan általános tudást fejezhetett ki, amely ritkán fogalmazódott meg (hiszen „mindenki tudta”).

„Az elvárástörő ellentétek elemzése céljára Békési által bevezetett ’szillogizmus’-ok sajátos (a logikai szillogizmusoktól eltérő) jellege többek között abban is áll, hogy azokban egymástól különböző világalkotó elemek konfigurációja jön létre többszintű beágyazás során” (PETŐFI 1996: 271). PETŐFI a tömbösödés jelentésszerkezetében megkülönböztette a performatív modális propozíció (*közlöm, kérdelem, figyelmeztetek* stb.), a (szub)világalkotó modális propozíció (*tudom, hallottam, álmodtam, feltételezem* stb.) és a deskriptív (tényállásleíró) propozíció szintjét (*cselekszik, jön, készít, kiált* stb.). A kettős szillogizmus legáltalánosabb alapjelentéseként PETŐFI fölvesz egy ET viszonyt: a valóságos szillogisztikus következtetések nyelvi fölépítésében/tagolódásában BÉKÉSI kutatásainak első felében a DE képviseli a legáltalánosabb jelentést. A kutatások későbbi eredményeiben az elemzések egyre nyelvészetibbek a kötőelemek szerint: *de hisz, de mert, de hát, pedig hát, márpedig, mégis, mégsem, de hiába mert, de legalább* stb.

Kutatói teljesítményét elsősorban a kettős szillogizmus elméletének kidolgozása emeli ki kortársai közül (BÉKÉSI 2010): nevét és az SZTE hírét angol és német nyelvű publikációi elvitték Itáliába és Németországba, Szlovákiába és Torontóba is. A kettős szillogizmus metodológiájával meg tudta ragadni az explicit (kimondott, leírt) és az implicit (kifejtetlen, odaértett) információk együtteseit. Monográfiáiban, nemzetközi és magyar folyóiratokban ismertette eredményeit, nyitrait (szlovák nyelvű!) díszdoktori előadása rendkívüli tetszetre lelt.

Tanulmányai közül kiemeljük a Spachtheorie und allgemeine Linguistik című folyóiratban közölteket: The Place of Concession in contrastive Structures (13 [2003]/2: 103–122); A theoretical-empirical analysis of restriction and concession. (14 [2004]/1: 3–17), illetve a Szemiotikai Szövegtan 19. kötetéből: The interpretation and applications of the double syllogism (BÉKÉSI 2010: 265–274). Munkáiban a kortársak közül BÁNRÉTI ZOLTÁN,

CSÜRY ISTVÁN, KERTÉSZ ANDRÁS, KIEFER FERENC, KOCSÁNY PIROSKA, TOLCSVAI NAGY GÁBOR és mások mellett ELISABETH RUDOLPH, KÁTHY DORFMÜLLER-KARPUSA, ROBIN LAKOFF, VAN DE WELDE, G. H. WRIGHT, E. R. LONGACRE, RONALD LANGACKER és mások írásaira alapozott.

Jelentésszerkezetek interpretációs megközelítése című kötetében jelentette meg MTA doktori értekezését (BÉKÉSI 1993). Osztatlan filológia című könyve irodalmi szövegek egy-egy helyének értelmezése a kettős szillogizmus metodikájával (BÉKÉSI 2001). Különleges kötete a pályatársakat idézi: Nyelvész mestereim. Tudománytörténeti adatok és emlékek (BÉKÉSI 2016). Nem akármilyen a névsor: Balázs János, Bálint Sándor, Bánréti Zoltán, Benkő László, Bolla Kálmán, Deme László, Fabricius-Kovács Ferenc, Grétsy László, Hadrovics László, Inczeffi Géza, Cs. Jónás Erzsébet, É. Kiss–Kiefer–Siptár, Klemm Imre Antal, Klemm Antal, Kocsány Piroška, Máté Jakab, Nyíri Antal, Péntek János, Petőfi S. János, Rácz Endre, Rozgonyiné Molnár Emma, Szabó József, Szabó Zoltán, Szépe György, Török Gábor.

3.3. Logikai, retorikai és jogi megközelítésről. Az angolszász logikai kutatásokban AVI SION (1990/1996) és JONATHAN DOLHENTY (é. n. [2001]) az összetett szillogizmusok tárgyalásában jutnak el a *double syllogism* fogalmához. A szerzők egymástól függetlenül olyan összetett kijelentések logikai elemzését végezték el. A jogi szövegek számítógépes elemzése érvényes EDWARDS-ACKROYD tanulmányában (az angolszász precedensjog alkalmazásában).

Külön is szólnunk kell az entüméma és a kettős szillogizmus rokon vonásairól és különbségeiről. A hasonlóság a „retorikai szillogizmus” vagy rövidített szillogizmus két-két tételnyi volta és a kettős szillogizmus (gyakran) kéttételes megfogalmazása között nyilvánvaló: mindkettő felhasználja a *premissa maior* általános tudását. A különbségek között feltűnő a konverzációs implikáció jelenségében is megragadható: BARTHES nem tesz különbséget explicit és implicit kijelentések között; a kettős szillogizmusban mindez nem lényegtelen körülmény.

RUZSA IMRE az entüméma és a logika szillogizmusai között jelentős különbséget lát: „Az ’enthimematikus következtetések’-et a logika is ismeri, de azért szigorúbban bánnik velük, mint akár a retorika-stilisztika, akár a szövegnyelvészet. A logika ragaszkodik ahhoz, hogy a következtetés enthimematikus formájában is a logikai szerkezetből és a logikai szavak jelentéséből folyjék; illetőleg ahhoz, hogy az ’elhallgatott premisszá’-ról számot tudjunk adni” (RUZSA 1984: 63–66, 73–74).

3.4. A kutató stílusa. A nyelvészeti szövegépítés hagyománya a monográfiákban, tanulmányokban szacikkokban a nominális stílust kedveli, azaz kerüli a tartalmas igék alkalmazását. Ennek (is) köszönhető, hogy legkiválóbb nyelvészeink egy része a szövegekben nem könnyű olvasmányokkal szolgál az érdeklődőknek. BÉKÉSI IMRE e tekintetben kivételnek számít: stílusa könnyed, gördülékeny – egyszerűen jól ír.

4. Békési Imre, a kutatásszervező, a vezető. Az 1970-es évek közepétől a Tudományos Minősítő Bizottság tagjaként, az MTA I. osztályának közgyűlési képviselőjeként, a Nyelvtudományi Bizottság tagjaként, a Magyar Akkreditációs Bizottság tagjaként közvetlen résztvevője a tudományos minősítéseknek, kandidátusi, majd doktori és habilitációs eljárásoknak. Több száz filológus, nyelvész mondhatott neki köszönetet értékes tanácsaiért, tapintatos bírálatáért, a szakmai életútjának egyengetéséért: értékekre koncentráló személyiségként négy évtizeden keresztül dolgozhatott együtt a magyar filológia kutatóival.

Tanszékén 18 év alatt öt (az irodalmárokkal együtt tíz) tudományos minősítés, a Főiskolán nyolc egyetemi tanári cím, tizenöt sikeres habilitáció született. Szelíden készítette munkatársait újabb és újabb teljesítményekre. Műhelymunkában, 1984-ben köszöntötték Inczeffi Géza születésének századik évfordulóját, 1994-ben Bárczi Géza centenáriumát. Ha valakiben látott fantáziát, segítette a tudományos minősítésig, az MTA doktora címig, az egyetemi tanári kinevezésig. A magyar felsőoktatás tantervi fordulóján számíthattak rá: egyaránt tagja volt a Grétsy–Békési-, a Szalamin–Békési-, a Hunyady-bizottságnak.

Nem könnyű időszakokban, két turnusban volt intézményének első számú vezetője. Segítette munkáját a korábbi eredményes tudományos bizottsági munkája, a munka- és bérügyben szerzett tapasztalata, sajátos módon tanítói képzettsége is. A rendszerváltozás volt az első próba: legfőbb eredménye a méltánytalanul mellőzött kollégáinak rehabilitálása. A második próba a Bokros-csomaggal kezdődött, a szegedi tanítóképzés újra-indításával zárult. Mindkét megbízása után rendben adta át utódjának a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola pénzügeit.

Sikert hozott Békési Imrének a Főiskola II. sz. épületének visszaadása, a Hattyas utcai laktanyába költöztetés, a gyakorlóiskolák összevonása, a főiskolai kiadó létrehozása, megszervezése. Több mint egy évtizedig szerkesztette a főiskolai actát (AAPSZ). BÉKÉSI IMRE teremtette meg PETŐFI S. JÁNossal, majd VASS LÁSZLÓVAL a Szemiotikai Szövegtan című periodika húsz kötetét (1990–2012), több évtizedig dolgozott a Magyar Nyelv szerkesztőbizottságában. Alapító tagja az SZTE doktori iskolájának. A Magyar Nyelvtudományi Társaság választmányának 35 évig tagja, a szegedi csoportot huszonöt évig vezette.

5. A hiteles személyiség. Egyénisége erős, hangja halk volt: figyelni kellett a mondataira. (Jellemző a Darvasi Lászlónak adott interjú címe: „A gondolat halk”.) Sosem tartott frázisokból előadást: a ballagás, az évnyitó, a diplomaosztás mind-mind arra szolgált a számára, hogy az értelmiségivé válásban nyújtson útmutatást a hallgatóinak. Az interjúban újságíróknak válaszolva a mondatai aktuális témákra is reagáltak, a felsőoktatás, általánosabban a kulturális közélet alapvető problémáiban is eligazították az olvasókat. Nem volt hajlandó megbékélni a felsőoktatásból mindegyre pénzt elvonó szemlélettel.

A szerveződő Szegedi Tudományegyetem előkészületeiben a JATE és a SZOTE rektora egyenrangú félként tárgyalt vele: elfogadták az elvét, hogy az átszervezésben érték ne mehessen veszendőbe. Több évtizedig eredményesen vett részt a SZAB munkájában; a Szegedért Alapítvány tudományos-művészeti kuratóriumát huszonöt évig vezette; a határainkon túli hallgatók szegedi képzése érdekében hozta létre Sütő Andrással és Szőkefalvi-Nagy Bélával együtt a Juhász Gyula Alapítványt.

6. A kiemelkedő teljesítmény. A díjak, kitüntetések sorra-rendre tanúskodtak Békési Imre érdemeinek elismeréséről. Az állami kitüntetések a Köztársasági Érdemrend Tiszti Keresztjéig emelték. A Szegedi Tudományegyetem 2004-ben Pro Facultate díjjal, 2012-ben Klebelsberg Kunó-díjjal jutalmazta. A kultúra civil közösségei adományozták számára többek között a Déry Tibor-díjat (1996), az Implom József-díjat (2008). Szeged városa Pro Urbe díjjal (2006), a Szegedért Alapítvány pedig fődíjával jutalmazta (2018); a nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem díszdoktorává fogadta (2006). – Kötetek jelentek meg Békési Imre tiszteletére: Absztrakció és valóság. Békési Imre köszöntése (ROZGONYINÉ MOLNÁR – GALGÓCZI – NAGY L. szerk. 1996); Békési Imre (BOLLA szerk. 1999);

A mondat: kaland. Hetven írás Békési Imre tiszteletére (GALGÓCZI–VASS szerk. 2006); (A)miért főiskola a tanárképző(.)? (Tandi szerk. 2006).

7. Örökség. Kalocsai éveiről (1936–1955, 1958–1963) írta Arcok a gyerekkorból című kötetét (Papp György kitűnő illusztrációival; Szeged, 2009). Ajánlása: „Szüleim, tanítóim, barátaim emlékének”. Szegedi éveiről (1955–1958, 1963–) a Szeged című folyóirat 2021. májusi számában szóltunk (33. évf. 29–34).

Darvasi Lászlóval folytatott beszélgetésében olvasható: „igenis felelősségünk van az általunk használt szavakért. Ahogy alakul, változik életünk, egyre pontosabban kell fogalmaznunk. És ez pontosabb, differenciáltabb gondolkodást is igényel” (A gondolat halk. Délmagyarország, 1992. május).

Békési Imre öröksége kötelezi utódait a gondolatmeneteinek folytatására, a tudományos, művészeti, intellektuális és humánus értékek feltétel nélküli tiszteletére. Kulcsszavai: céltudatosság, értékörzés, megbecsülés, teljesítmény, tisztelet.

Hivatkozott irodalom

- BÉKÉSI IMRE 1975. Egy konstrukciótípus megjelenési formái. *Magyar Nyelvőr* 99: 424–438.
- BÉKÉSI IMRE 1977. A szövegszerkesztés helye és szerepe az anyanyelvi nevelésben. *Magyartanítás* 20: 154.
- BÉKÉSI IMRE 1973. Élő nyelv és nyelvészet a főiskolai képzésben. In: KÖVES JÓZSEF szerk., *Az általános iskolai tanárképzés 25 éve*. Tankönyvkiadó, Budapest. 1973: 163–174.
- BÉKÉSI IMRE 1982. *Szövegszerkezeti alapvizsgálatok*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BÉKÉSI IMRE 1986a. *A gondolkodás grammatikája. Szöveg- és mondat szerkezeti elemzések*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- BÉKÉSI, IMRE 1986b. Bestands- und Gebrauchsebene des Konstruktionstypus. In: HEYDRICH, W. – PETŐFI, S. J. Hg., *Aspekte der Konnexität und Kohärenz von Texten*. Papiere zur Textlinguistik 51. Buske Verlag, Hamburg. 163–173.
- BÉKÉSI IMRE 1993. *Jelentésszerkezetek interpretációs megközelítése. Egy modell az argumentatív szövegtípus tanulmányozásához*. JGYTF Kiadó, Szeged.
- BÉKÉSI IMRE 2001. *Osztatlan filológia*. Tiszatáji Alapítvány, Szeged.
- BÉKÉSI IMRE 2010. *A kettős szillogizmus értelmezése és alkalmazásai*. JGYF Kiadó, Szeged.
- BÉKÉSI IMRE 2016. *Nyelvész mestereim. Tudománytörténeti adatok és emlékek*. Szerk. B. FEJES KATALIN. Szegedi Egyetemi Kiadó – JGYF Kiadó, Szeged.
- BENYIK GYÖRGY szerk. 1998. *Példabeszédek. Szegedi Bibliikus Konferencia, 1997*. SZTE Kiadó, Szeged.
- BOLLA KÁLMÁN szerk. 1999. *Békési Imre*. Magyar Nyelvész Pályaképek és Önvallomások 59. ELTE Fonetikai Tanszék, Budapest.
- DEME LÁSZLÓ 1979. Rádióhírek fogalmazásáról. In: R. MOLNÁR EMMA – GALGÓCZI LÁSZLÓ – NAGY L. JÁNOS szerk., *Absztrakció és valóság. Békési Imre köszöntése*. JGYF Kiadó, Szeged. 81–89.
- DOLHENTY, JONATHAN é. n. [2001]. *Introduction to Logic. Deductive Argumentation. Kinds of Categorical. Syllogisms*. <http://www.radicalacademy.com/philindex3.htm> (2021. 05. 31.)
- FABRICIUS-KOVÁCS FERENC 1974. Nyelv és kultúra, nyelvtan és irodalom. *Magyar Nyelvőr* 98: 459–473.
- GALGÓCZI LÁSZLÓ – VASS LÁSZLÓ szerk. 2006. *A mondat: kaland. Hetven írás Békési Imre tiszteletére*. JGYF Kiadó, Szeged.

- KOZMA ZSOLT 2002. *Jézus Krisztus példázatai*. Iránytű Alapítvány, Kolozsvár.
- MÁRTONFFY MARCELL 2001. *Az újszövetségi példázatok irodalma. Poétika és teológia*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- NAGY L. JÁNOS 1990. A megnyilatkozás nyelvi értékei. *Szemiotikai Szövegtan* 1: 29–34.
- NAGY L. JÁNOS 2020. A kettős szillogizmus működése kanonizált szövegekben. In: SZÖNYI ETELKA szerk., *Biblia: korok, módszerek, kontextusok. Írások Benyik György 68. születésnapjára*. JATEPress, Szeged. 481–491.
- PORZIG, WALTHER 1962. *Das Wunder Der Sprache*. Francke Verlag, Bern.
- ROZGONYINÉ MOLNÁR EMMA – GALGÓCZI LÁSZLÓ – NAGY L. JÁNOS szerk. 1996. *Absztrakció és valóság. Békési Imre köszöntése*. JGYTF Kiadó, Szeged.
- RUZSA IMRE 1984. *Klasszikus, modális és intenzionális logika*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SION, AVI 1990/1996. *Future logic: Categorical and conditional deduction and induction of the natural, temporal, extensional, and logical modalities*. CreateSpace & Kindle – Lulu, Geneva.
- TANDI LAJOS szerk. 2006. *(A)miért főiskola a tanárképző(.)?* JGYF Kiadó, Szeged.

NAGY L. JÁNOS
Szegedi Tudományegyetem

Péntek János 80 éves

2021. július 14-én tölti be 80. életévét PÉNTEK JÁNOS, a magyar nyelvtudomány kiemelkedő személyisége, az erdélyi magyar tudományosság büszkesége, nagykövete s jó ideje már doyenje is, a kolozsvári iskola emblematikus alakja, fontos könyvek és tanulmányok írója, a tudományos közélet lankadatlan szereplője, a kisebbségi magyar lét hiteles képviselője, tudós leírója és elemzője, az anyanyelvet mindig méltósággal és bátorsággal vállaló, nagyra becsült ember, kolléga és barát. Emberséges volta, morális tartása például szolgál. Az olvasók jól tudhatják: számos méltató írás jelent meg róla. Maga is többször nyilatkozott – az utódok számára okulásul szolgáló – kor- és tudománytörténeti tényektől befolyásolt, alakított életútjáról, tudományos pályája alakulásáról. 70. évfordulója alkalmából köszöntő könyvvel ajándékozták meg tisztelői. 2015–2016-ban megjelent az a kétkötetes, Történesek a nyelvben a keleti végeken című tanulmánygyűjtemény, amely az ő változatos tematikájú írásait tartalmazza. Ennek a tartalomjegyzéke önmagában is kedvescínáló az olvasáshoz, olyan színes és változatos a kínált paletta. PÉNTEK JÁNOS írásait olvasni azonban nemcsak szakmai szempontból jár többrendbeli haszonnal. Érdemes rámutatni írásmódjának stílusára is, amely az írások mindenkorai témájától függően az igényes olvasónak a maga emelkedett választékosságával, nem ritkán költői, olykor a pátosz felé hajló voltával esztétikai örömet is nyújt. Egyik könyvének *A nyelv ritkuló légköre* a címe. Mikor először olvastam, a találó metafora megragadott. A cím utalás a tőle emlegetett, a kisebbségek körében gyakori „megfélemlített anyanyelvhasználat” következményére (gondoljunk a hazai német kisebbség 1945 utáni sorsára). A moldvai példa világosan mutatja: „[a] moldvai magyarok kétnyelvűsége a két nyelv kölcsönös szóbeliségében évszázadokon át fennmaradhatott, amikor azonban az egyik nyelv jogi státusában és standardként a másik fölé emelkedik, megállíthatatlanná válik a nyelvcsere” (2015–2016. 1: 25).